

REZA (20) *sb f*

reza (20), **[ryza]**.

e pochylone, a jasne.

sg [N réza, ryza. ◊ G rézy.] ◊ A rézē (14). ◊ L rézie (7). ◊ pl I rézami (1). ◊ [du N (cum nm: trzy) ryzie.]

Sł stp brak, Cn: ryza, Linde XVI (dwa z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.: reza, ryza.

1. *Rowek w synwadze (tj. w przyrządzie wyznaczającym pion w budowlu), w który wpada ciężarek zawieszony na sznurku); linea ad perpendicularum in libella descripta Cn (5) : Y kiedy obaczył że sznurek równo bije/ od dziurki do dziurki/ y zakrywa Rézē/ o tym wiédz/ że iuż pewna wagá Strum C, B3.*

Zwrot: »(być) w rezie« (3): Albowiém kiedy ná sznurku zawieśił Bleyczyk wwiązany v Bláfzki/ tedy sznurek ma być w Rézie/ y ma zakrywać onę dziurkę która będzie w końcu Bláfzki. Strum C; bo thego potrzebá pilnować/ ábyś wagi nie fkládał aż będzie sznurek ná którym Bleyczyk práwie był w Rézie/ y dziurkę na końcu Bláfzki zakrywał. Strum C2, B2v.

2. *Połączenia frazeologiczne na oznaczenie stanu (zwykle: właściwego) (14) :*

*Zwroty: »w rezę swą (się) wprawić, wstawić, wprawiony« = doprowadzić do należytego stanu; dokładnie określić; uporządkować [szyk zmienny] (6:2:1): potrzebá tego Dworzáninowi/ áby siebie íam/ obyczáie íwe/ y żywot wmiárkować/ y w pewną rezę wítháwić wmiál GórnDworz 14v; Nie toć Execucia práwá íobie kázić/ Toć była potrzebnieyíza wízytko w rezę wpráwić. Gdzie íie gdzie pólpolite práwo wílyzpoćiło/ Aby íie to porządnie było nápráwiło. RejZwierc 248v; CzechRozm 83; ActReg 26, 42; Oczko 30; [nowy statut] íeít porządnieyízy. Bo [...] íeít porządnie ná kíztaít dwunaście tablic ítárych práw RZymíkich w rézę íwá wpráwiony SarnStat *4, *3v, 1019; [AktaSejmikPozn 1589/78; Lácnoć záburzyć/ á drogę y ozdóbę álbo bárwę Rzeczypólpolithéy álbo chwały Božéy záburzeniu náleść: ále záburzywízy nie lácno rzeczy wíspokoić/ á w íwá rezę záśie wítháwić. SolikZiem B2v; Diar 1566 43; Náde wízytko o to íię ítáráć/ ábyímy w rezę íwá wpráwili/ obyczay y porządek odpraw Seymowych KomEksorb D].*

»w rezę wstąpić« = przywrócić właściwy stan (1): y owííem [heretycy] twirdzą/ íz myímy porządku ápoítólfkyego odstámpili/ [...] á oni íj zádzýerzeli/ álbo z nowu w rezę wítháwili. KromRozm III G6v.

[»do rezy wziąć« = uporządkować, ustalić: O rozdziale Íflant, [...] było zdanie takowe, żeby wszystka íflancka ziemia przy Koronie została, której się też íchm. pp. litewscy [...] napierają, a to tu wej Írzedzie na Sejmiku niniejszem do rezy wziąć [się] nie może. AktaSejmikPozn 1589/76.]

»w swej rezie zostawić« = utrzymać jako obowiązek (1): A Apoítólowie [...] nigdy tego [obrzezania] niezgánili/ ále y owíízem [...] żydom to w íwey rezie zoítáwili CzechRozm 77.

Wyrażenia przyimkowe: »w tej (a. jednej) rezie« = w tym samym stanie, sytuacji (2): Názarei á Ebionithae [...] rzezánye wpełnyáli/ Herákliónite nowá íwyátóć wymyíłáli. [...] Ktore Lutheránowy [...] zá odísczepyéńce [...] myeć muííłá: A nyeczuyá íye íz íámi też w oboyey tey rezye íá. KromRozm III F2.

~ Wyrażenie: »w jednej rezie [czego] postawieni« (1): íz zádney człówiek drugiemu człówiekowi nie może odpúścić mocá íwojá grzechow íego: gdyż íá obádwá w íedney rezye równych záóści póítáwieni RejPos 235v. ~

»w tyż [= *tejże*] rezie« = *według tej samej zasady (1): á więcże to nie Bog Słowo/ ábo Syn Boży? Azaż tu nie wtyłz reże ieft/ ono Páwła ś. winłzowanie/ [...] mowiąc: Láłká wam y pokoy od Bogá oycá/ y od Páná náłzego Iezufá Chriřtuřá. CzechRozm 46.*

3. *Pole w kształcie wąskiego prostokąta (1) : Ale w Mázowłzu á w Litwie iefcze dořtáteczniéy włóki łá wymierzone y śiedliłká. Polá ná troie idą, co oni rézámi álbo pałzámi zową SarnStat 475.*

4. [*Dno łodzi: Sentina, das vnterřt teil im řchiff/ řchiff/ die dorcke/ oder řoth. Pol. řpodek/ dno włodzi/ rezá. Volck 580, Xxx2.*]

5. [*Jednostka miary papieru równa 500 arkuszom:*

Wyrażenie: »ryza papieru (a. reza papiri)« = quingentae chartae Cn: Item pro resa papiri super registra gr. 30 RachBonera 1558 68; 2 ryzie papieru przedniejszego po 2 taleru – 4 fl 20 gr; 3 ryzie po kopie papieru 1 ryza – 6 fl. InwMieszcz 1582 nr 239.]

LWil